

Κυνηγώντας το χθες

Μνήμη Γιάννη Σπανδάγου

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Την προηγούμενη εβδομάδα, στη συνέχεια μιας σειράς 16 μνημείων, σταμάτησα με Ρεθύμνου της περιόδου της Βενετοκρατίας, κάπου μεταξύ του Castell Vecchio, δηλαδή, και της Ηλεκτρικής Εταιρείας. Μέχρι στιγμής έχουμε δει τον Πύργο του Ρολογιού, τα Κασαπιά, την Πύλη της Άμμου, τη Μαρμαρόπορτα, τον προμαχώνα της Αγίας Βαρβάρας, τις κατοικίες των Αλβανών μισθοφόρων, την αίθουσα των Τριών Ιεραρχών, τα διδαστήρια των θηλέων και του ελληνικού σχολείου, τον Πύργο του Νερού, τον πρώτο, δεύτερο και τρίτο δημοτικό κήπο του Ρεθύμνου, τον μινάρη του τεμένους Γιαχιά Ιμπραΐμ και τρεις στρατώνες, τον Μεγάλο, τον Μικρό και τον βενετσιάνικο. Σήμερα θα συνεχίσουμε και θα τελειώσουμε με τα εξαφανισμένα μνημεία που κατέγραψε στο άρθρο του «Η πολιτιστική κληρονομιά των μνημείων της πόλης και οι ολέθριες συνέπειες» ο γιατρός Μανώλης Κούνουπας. Θα δούμε επίσης μερικά που κατάφεραν να διασωθούν, απ' αυτά που καταγράφει ο εκλεκτός συμπολίτης.

Φτάνουμε λοιπόν στην πλατεία μπροστά στο Νομαρχιακό μέγαρο, που έχει αλλάξει μορφή πολλές φορές μέχρι σήμερα, ενώ πολύ πρόσφατα υπέστη την τελευταία κατά σειρά «ανάπλαση». Επί των δημαρχικών θητειών του Τίτου Πετυχάκη δενδροφυτεύτηκε με φυλλοβόλα δέντρα και αργότερα με πεύκα και αποδόθηκε στη χρήση των παρόδων καφενεύων. Την εποχή εκείνη η πλατεία διεκδικούσε από την Προκυμαία τα πρωτίως της βόλτας των Ρεθεμνιωτών. Ήταν η περίοδος κατά την οποία η Σοχώρα αποτέλούσε τη δυναμικότερη συνοικία της πόλης. Την επόμενη μορφή της πήρε η πλατεία, επί δημαρχίας Στυλιανού Ψυχουτάκη το έτος 1962, οπότε σταδιακά μεγάλο τμήμα της παραδόθηκε στη χρήση των αυτοκινήτων. Η ανακατασκευή αυτή αναγράφεται και σε σχετική αναμνηστική επιγραφή και χαρακτηρίστηκε από το μεγάλων διαστά-

σεων αναβυθτήριο, που, εξαρχής, σπάνια έμπαινε σε λειτουργία. Να σημειωθεί ότι οι «ανάπλασεις» -πάντα δυστυχώς συνδεόμενες με εξαφανίσεις πρασίνου- συνοδεούνταν και από αντίστοιχες μετονομασίες: 1. Πλατεία Σκριδλόφ 2. Πλατεία Αβέρωφ 3. Πλατεία Δικαστηρίων 4. Πλατεία Βασιλέως Γεωργίου Β' και 5. Πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου σηματοδοτώντας τις πολιτικές σκοπιμότητες κάθε εποχής. Είναι χαρακτηριστικό ότι κανένα από τα ονόματα αυτά δεν επικράτησε και ότι οι Ρεθεμνιώτες την ονομάζουμε σταθερά πλατεία Νομαρχίας. Ως προς την παρατηθέμενη φωτογραφία, η οποία είναι πολύτιμη για πολλούς λόγους, θα πρέπει να αναφέρω ότι συμπολίτης που επικοινωνήσε μαζί μου με πληροφόρησε ότι είχε κυκλοφορήσει και ως καρτ ποστάλ και ότι αυτή που έχει στην κατοχή του είχε ταχυδρομηθεί το έτος 1935.

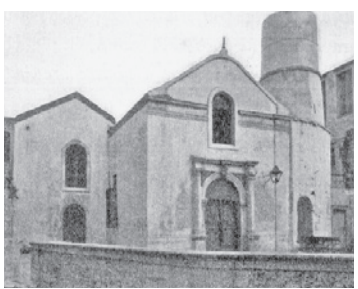
Συνεχίζουμε με το «Σεΐταν Τσαρσί» ή «Σεΐταν Γιολ» (Δρομάκι του Διαβόλου). Ήταν ένα στενό πλάτους περίπου δύο μέτρων, που ένωνε την πλατεία της Νερατζές στα βόρεια με την πλατεία του Πλατάνου στα νότια. Το δρομάκι αυτό συγκέντρωνε σημαντική εμπορική κίνηση. Στα δυτικά του διανοιγόταν ένα ακόμη στενότερο σοκάκι, πλάτους 1,20 μέτρων, που ονομαζόταν επίσημα «οδός Σκότσου» και ανεπίσημα, για ευνόητους λόγους, «Κατρούλοστενο», «Κατρούλοσοκάκο» και «Τσε-τροσόκακο». Το μεταξύ τους στενό σε πλάτος αλλά επιμηκες οικοδομικό τετράγωνο, η βόρεια πλευρά του οποίου μόλις διακρίνεται στη φωτογραφία, κατεδάφισε με συνοπτικές διαδικασίες ο Δήμαρχος Τίτος Πετυχάκης το έτος 1937. Οι αντιδράσεις ήταν πολλές, αφού ήταν ανταλλάξι-

μο, και αναφέρονταν στην παραχώρηση εκεί ιδιοκτησιών σε αστούς μικρασιάτες πρόσφυγες που δεν είχαν πάρει κληρο και σε άκληρους έφεδρους στρατιώτες και αξιωματικούς. Το γεγονός ότι ο Μανώλης Κούνουπας βλέπει με σκεπτικισμό την κατεδάφιση αυτού του οικοδομικού τετραγώνου αποτελεί, νομίζω, σημαντική πρόοδο για τη σκέψη του Ρεθύμνου, στην οποία ο «ανανεωτικός» οίστρος του τότε δημάρχου ουδέποτε αντιμετωπίστηκε με κριτικό πνεύμα, σε αντίθεση με εκείνον του Στυλιανού Ψυχουτάκη δυόμισι δεκαετίες αργότερα. Στην πραγματικότητα αυτό ακριβώς το οικοδομικό τετράγωνο με τα δύο στενά που δημιουργούσε έδινε στην πόλη το κλασικό βαλκανικό χρώμα των σοκακιών, των κιοσκιών και της εκτεταμένης χρήσης οικοδομικής ξυλείας.

Σειρά έχει το φτερωτό λιοντάρι του Αγίου Μάρκου στην κόγχη πάνω από την κύρια πύλη της Φορτέτζας, το οποίο θα ανέγραφε οπωσδήποτε την τυπική βενετική επιγραφή «Pax tibi Marce Evangelista meus». Θα ήταν ασφαλώς παρόμοιο αλλά μικρότερο από εκείνα της πύλης Guora ή του Ρολογιού ή με εκείνο που φωτογράφησε ο G. Gerola επάνω στο τείχος, ανάμεσα στους προμαχώνες του Προφήτη Ηλία και του Αγίου Παύλου. Συνολικά πολλές ακόμη είναι οι επιγραφές μνημείων της πόλης του Ρεθύμνου, μερικές από τις οποίες με καταγραμμένο ευτυχώς το περιεχόμενό τους, που έχουν σήμερα εξαφανιστεί.

Από τα σχετικά παραδείγματα θα αναφερθούν εδώ μερικά χαρακτηριστικά. Η πρόσοψη του τεμένους Ιμπραΐμ Χαν της Φορτέτζας κοσμοούνταν από τουρκική βενετική επιγραφή, η οποία αναφέρεται ως «κομψότατη». Το ανώφλι εισόδου κατοικίας Τούρκου στρατιωτικού γιατρού στην οδό Φιλίππου δεν υφίσταται. Στον τεκέ Βελί Μαρσε (Σκαλοδόγλου) το κατώφλι της εξώθυρας του περιβόλου αποτελούσε αναποδογυρισμένη πέτρα, που στην κάτω πλευρά της διέθετε ενετική επιγραφή. Η επιγραφή της κρήνης του τεμένους Καρά Μουσα Πασά δεν έφτασε ως τις μέρες μας.

Κι ακόμα πολλές βενετσιάνικες επιγραφές, καταγραμμένες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από τον G. Gerola, μεταξύ των οποίων και εκείνη του έτους 1601 του ρέκτορα Ιωάννη Μπέμπο που αναφέρονταν στην ανοικοδόμηση του βενετσιάνικου Ρολογιού, λανθάνουν. Η επιγραφή ανέφερε: «Αφιερωμένο από τον Ιωάννη Μπέμπο, γιο του Αυγουστου, γνωστό για τις ένδοξες πράξεις του, επίτροπο του Αγίου Μάρκου, στην Κοινότητα του Ρεθύμνου τον Δεκέμβριο του έτους 1601». Μερικές από τις επιγραφές καταστράφηκαν για λόγους εκδίκησης, όπως εκείνη που ανέγραφε «Μαριάμ, Κυρία των Αγγέλων» πάνω από τον ανώφλι του θυρώματος του προαυλίου του τεμένους Ανγκεμπούτ Πασά. Η επιγραφή αυτή, που ταυτίζει με ασφάλεια έναν ναό της Βενετοκρατίας (Κυρία των Αγγέλων), είχε παραμείνει στη θέση της μετά την μετατροπή του αλλά καταστράφηκε για εκδίκηση κατά την επανάσταση του 1866. Τέλος πλήθος επιγραφών χάθηκαν με τις καταστροφές των επιτύμβιων πλακών των μουσουλμανικών νεκροταφείων, από τις οποίες μόλις τρεις εκατοντάδες διασώθηκαν.

Και συνεχίζουμε με την εξαφάνιση μνημειακών δέντρων, για ευτελείς συνήθως σκοπούς, όπως εκείνων της πλατείας Τεσσαίων Μαρτύρων, που αναφέρει ο Μανώλης Κούνουπας. Πρώτος στη σειρά σε επίπεδο πόλης θα πρέπει να καταχωρηθεί ο ιστορικός Πλάτανος των Τεσσαίων Μαρτύρων, στον οποίο κρεμιούνταν οι καταδικασμένοι της Οθωμανικής Κατοχής (όπως ο Α. Γουλιόνας το 1659 και ο Ε. Φουντουλάκης το 1892) και κάτω από τον οποίο αποκεφαλίστηκαν οι Μάρτυρες το έτος 1824. Κάτω από τον πλάτανο αυτό οι Τούρκοι είχαν στήσει κατά την επανάσταση του 1821 πύργο με κεφάλια χριστιανών επαναστατών. Την ίδια τύχη μ' αυτόν είχε και ο εξίσου εμβληματικός Πλάτανος της ομώνυμης πλατείας (αργότερα Τίτου Πετυχάκη), δέντρο μαρτυρίου επί-

σης για το Ρέθυμνο, αφού η πρώτη γνωστή σε μας εκτέλεση έγινε σ' αυτόν το 1700 και η πιο γνωστή το έτος 1822 και ήταν του επισκόπου Ρεθύμνης Γεράσιμου Πεδικάρη. Στον ίδιο πλάτανο εκτελέστηκε επίσης ο γιος του ιερέα του Γερακαρίου Ματθαίου, ο οποίος έχει ανακηρυχθεί προ ετών Άγιος. Το ιστορικό αυτό μνημείο του Ρεθύμνου κόπηκε το έτος 1960 ως «επικίνδυνο» και μετρήθηκε τότε με περίμετρο περί τα 6 μέτρα. Με την από τον οποίο αποκεφαλίστηκαν οι Μάρτυρες το έτος 1824. Κάτω από τον πλάτανο αυτό οι Τούρκοι είχαν στήσει κατά την επανάσταση του 1821 πύργο με κεφάλια χριστιανών επαναστατών. Την ίδια τύχη μ' αυτόν είχε και ο εξίσου εμβληματικός Πλάτανος της ομώνυμης πλατείας (αργότερα Τίτου Πετυχάκη), δέντρο μαρτυρίου επί-

Ο κατάλογος της καταστροφής του πρασίνου συνεχίζεται με το κόψιμο μνημειακών σε ηλικία ελαιόδέντρων περί της πόλης από εντόπιους μετά την μικρασιατική καταστροφή για ξύλευση και πώληση των ξύλων, πριν τα ελαιόφυτα αυτά παραδοθούν στους πρόσφυγες, ως ανταλλάξιμα. Η καταστροφή συνεχίστηκε με το κόψιμο των πελώριων μουριών της οδού Ηγουμενού Γαβριήλ, από τον Δημοτικό Κήπο μέχρι το Νεκροταφείο, που το καλοκαίρι χάριζαν στους περαστικούς την πλούσια σκιά τους, την νεραντζιάς της μικρής πλατείας που διαμορφωνόταν δίπλα στο ομώνυμο τέμενος, της επίσης νεραντζιάς των ομώνυμων φυλάκων της πλατείας Νομαρχίας, του πελώριου φίκου που κο-

σμούσε την Προκυμαία, της γιγαντιαίας αροκαρίας πίσω από αυτήν και των δονουροτσιών της Λεωφόρου Κουτουριώτη (φωτογραφία). Στις δεντροστοιχίες θα πρέπει να προστεθεί εκείνη της οδού Νοσοκομείου (αργότερα Ε. Λαβζόε και Καστρινάκη) που οδηγούσε στο Δημοτικό Νοσοκομείο. Στα νεότερα χρόνια η τακτική αυτή συνεχίστηκε με την κοπή μιας πελώριας κουκουναριάς φυτεμένης το έτος 1923 στον περίβολο του «Γυμνασίου Θηλέων», των ευκαλύπτων του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου και πιο πρόσφατα την καρατόμηση δεκάδων δέντρων κατά τα έργα ανάπλασης των οδών Κουτουριώτη και Μοάτσου και κατά τα έργα ανακατασκευής της πλατείας γύρω από τον Μητροπολιτικό Ναό.

Η σειρά των εξαφανισμένων μνημείων θα περατωθεί με ένα που δεν συνηθίζουμε να το θεωρούμε ως μνημείο, αφού σχετίζεται με μια λειτουργία του σώματός μας που θέλουμε να ξεχνούμε, την απέκκριση. Στα τέλη λοιπόν της δεκαετίας του 1990, στα πλαίσια των έργων «εξυγίανσης» της Παλιάς πόλης (έργο «Υδρευση-Αποχέτευση Ρεθύμνου»), αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο

των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέτρινους λαξευμένους σωλήνες μεγάλων διαστάσεων και από θολωτούς ή σκεπαστούς οχετούς για έξι σχεδόν αιώνες. Το σύνολο των αγωγών συγκεντρωνόταν σε έναν μεγαλύτερο υπόγειο θολωτό (scolador della citta), ο οποίος οδηγούσε τα ακάθαρτα νερά σε εκβολή στη θάλασσα μπροστά από τη Λότζια, όπως διακρίνεται σε πολλά από τα σχεδιαγράμματα του Ρεθύμνου», αποζηλώθηκε το μνημειώδες βενετσιάνικο αποχετευτικό σύστημα, χωρίς την δειγματοληπτική έστω διατήρηση και προβολή του, τουλάχιστον σε τμήμα της οδού Αρκαδίου, της Μικρής Αγοράς ή της οδού Παλαιολόγου. Το σύστημα αυτό αποτελούνταν από πέ